

8 De republiek of de dood. Philippicae en brieven

Auteur: Cicero. Vertaald en toegelicht door John Nagelkerken

Uitgever: Athenaeum-Polak & Van Gennep, 2020

Uitvoering: hardcover, 407 pag.

Prijs: € 29,99

Het laatste jaar van Cicero

Weinig auteurs uit de klassieke oudheid zijn zo 'groot' als Cicero. Logisch dus dat er ook geregeld werken van Cicero in vertaling verschijnen. Vaak zijn dat filosofische teksten, zoals in 2019 *De officiis*, dat door Paul Silverentand werd vertaald onder de titel *Fatsoen* (uitgegeven door Athenaeum). Brieven en speeches krijgen minder aandacht, misschien wel omdat er zoveel van zijn.

In de nieuwe Athenaeum-uitgave *De republiek of de dood* zoomt de productieve vertaler John Nagelkerken in op het laatste anderhalf jaar van Cicero's leven. Nog éénmaal zien we de man uit Arpino daar in het volle licht van de actuele politiek. Na de moord op Julius Caesar in 44 v.Chr. ontbrandde er felle strijd om diens opvolging, met daarin hoofdrollen voor Octavianus (de latere keizer Augustus) en Marcus Antonius. De oude staatsman Cicero, die eigenlijk de politiek al vaarwel had gezegd ten gunste van zijn filosofische schrijfwerk, liet zich nog eenmaal duidelijk gelden. Hij wierp zich op als de verdediger van de oude republiek. Daardoor kwam hij meteen

lijnrecht tegenover Marcus Antonius te staan en vervreemde hij zich uiteindelijk ook van Octavianus. Zijn woeste polemieken tegen Antonius kreeg vooral concreet vorm in veertien felle redevoeringen, die al in Cicero's tijd bekend kwamen te staan als de *Philippicae*. Hierin gooit Cicero nog eens alle retorische middelen in de strijd om zijn doelen te bereiken. Je zou het kunnen zien als zijn politieke testament.

De overdaad aan retorisches vuurwerk kan snel vermoeiend gaan werken. Daarom is het goed dat de veertien speeches in de uitgave zijn afgewisseld met korte inleidende teksten en met brieven van Cicero uit dezelfde periode. Jammer wel dat de veertien *Philippicae* niet in de hoofdstuktitels en inhoudsopgave vermeld staan (de opzet van het boek is puur chronologisch). Wie gericht iets zoekt of wil teruglezen moet daardoor onnodig bladeren. De vertalingen zijn zoals we van Nagelkerken gewend zijn: correct en functioneel. Vooral de speeches met hun vlammende retoriek hadden misschien wel een iets meer gepolijste stijl verdiend. Maar een complete Nederlandse vertaling van deze teksten was er nog niet, en het boek is dus een welkome aanvulling. De uitgeverij heeft er zelfs de statige Baskerville-serie voor heropend. Een monumentje voor Cicero, zeggend.

Het laatste grote hoofdstuk (april-december 43) bevat alleen nog passages uit brieven en eindigt met beschrijvingen van Cicero's dood door andere auteurs. Het is jammer dat de grote redenaar op die manier als het ware 'wegglipt' tussen de vingers van zijn trouwe lezers. Maar gegeven het tekstmateriaal is dat eigenlijk onvermijdelijk. Gelukkig zijn er goede biografieën en intussen ook lijkige romans (ik denk aan de boeiende Cicero-trilogie door Robert Harris) die het fragmentarische beeld van zijn trieste laatste maanden kunnen completeren.

Vincent Hunink

